

Balkan Ülkelerinde Yükseköğrenim Gören Türk Öğrencilerin Eğitim Deneyimleri

The Educational Experiences of Turkish Higher Education Students Studying in Balkan Countries

Yusuf ALPAYDIN*
Esin METLİLO**

Öz

Bu araştırmanın amacı Balkan ülkelerinde yükseköğrenim gören Türk öğrencilerin eğitim deneyimlerini incelemektir. Nitel araştırma yaklaşımlarından olgu bilim desenine sahip bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Çalışma grubu; 2019-2020 eğitim öğretim yılı güz döneminde Balkan ülkelerinde yükseköğrenim gören, amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme metodu kullanılarak belirlenen on beş öğrenciden oluşmaktadır. Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler nitel araştırma yöntemleri doğrultusunda kodlanarak temalar altında toplanmış ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırma bulgularına göre Balkan ülkelerinde yükseköğrenim gören Türk öğrencilerin eğitim deneyimleri ile ilgili düşüncelerinde birbirlerine benzer ve farklı görüşler mevcuttur. Öğrenciler Avrupa standartlarına göre eğitim kalitesinin düşük olmasını, yeterli düzeyde öğrenmenin gerçekleşmesini, eğitim ortamlarını, kullanılan kaynakları, sınav sistemini ve staj uygulamalarını memnuniyetsizlikleri görüşlerinde gerekçe olarak bildirmiştir. Öğrencilerin memnuniyet olarak ifade edilen görüşlerinde ise ekonomik ve kültürel değerler kapsamında eğitimin ucuzluğu ve yükseköğrenim görülen şehrin sakinliği olarak ifade edilmiştir. Bu bağlam da Balkan ülkelerinin öğrenci hareketliliği politikalarının incelenmesi ve farklı ülkelere gelip burada yükseköğrenim gören öğrencilerin memnuniyetsizliklerinin değerlendirilerek belirli alanlarda değişim ve yeniliğe gidilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Balkan ülkelerinde yükseköğrenim, öğrenci hareketliliği ve deneyim.

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, E-posta: yusuf.alpaydin@marmara.edu.tr

** Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bölümü, Eposta: metliloesin@gmail.com

Abstract

The aim of this research is to examine the educational experiences of Turkish students studying in Balkan countries. This study has a science design, a qualitative research approach, and uses the semi-structured interview technique. The study group consists of 15 students studying in Balkan countries during the fall 2019 semester and was determined using the criterion sampling method, a purposeful sampling method. The data obtained as a result of the interviews has been coded in accordance with qualitative research methods, collected under themes, and subjected to content analysis. With respect to the research findings, Turkish students have similar as well as different opinions about their experiences in Balkan countries. The students have expressed the reasons for their dissatisfaction as: the low quality of education with respect to European standards and inadequate learning, used resources, the exam system, and internship applications. The students expressed satisfaction with their views on the low cost of education, the calm of the city, and their higher education being provided within the scope of economic and cultural values. In this context, examining the student mobility policies of the Balkan countries is recommended, as well as changing and innovating in certain areas by evaluating the dissatisfaction of students studying there who are from different countries.

Keywords: Higher education, student mobility and experience in Balkan countries.

Summary

Introduction

Internationalization in higher education takes place in different ways and within a very broad framework. Soderqvist (2002) defined internationalization in higher education as the process of a higher education institution changing from being national to international in a way that leads to an international dimension in all aspects of holistic management for improving the quality of teaching and learning and for achieving the desired competencies. Internationalization in higher education supports the development of desired student characteristics in a global economy such as mindfulness (Chan & Dimmock, 2008; Haydens, Thompson & Williams, 2003). International student mobility can also be evaluated as a tool for foreign policies and public diplomacy that provides political and cultural cooperation between countries (Özoğlu, Gür, & Coşkun, 2012).

Developed countries maintain international student mobility through consistent and stable policies (Townsend & Poh, 2008). Multiple factors are found to affect international student mobility and flow. These factors are: education costs, kinship relations, expertise in foreign languages, academic achievements of universities, visa procedures, and study opportunities. When looking at international student mobility in terms of the world, flows vary from year to year in the form of different motifs, especially in higher education. International students decide on their own education choices by considering the most basic features of the country in terms of the language the education is in, educational fees, university quality, preferred departments and programs, living standards, and immigration policies (Becker & Kolster, 2012). Within the scope of their decision are the requirements of being in a new country, locale, and environment and of adapting to these. Students who switch to higher education are known to have problems adapting, just like those who move from

a village to the city within a country (Aksoy, 2012). Individuals cannot reach their goals when they cannot adapt to their environment (Sargut, 2001). Sargut explained harmony in regard to cultural differences using the Oberg culture-shock theory. The basis of the theory deals with stress and the emotional and mental problems caused by stress (Oberg, 1960). Great changes cause uncertainty and unpredictable difficulties in a person's physical and emotional needs. Therefore, talking about the opinions students studying in higher education abroad have on the educational practices, their cultural – and economic-based experiences, and life experiences is possible. In this context, this study aims to investigate the experiences of Turkish students studying in Balkan countries.

Method

The phenomenon the research examines is the educational experiences of Turkish students studying in the Balkans. The study is conducted using a phenomenological design from the qualitative research methods. The study has used criteria sampling, a purposeful sampling method, to determine the study group, and 15 Turkish students studying in Bosnia-Herzegovina, Kosovo, and North Macedonia have been interviewed. The interviews with Turkish students in Bosnia-Herzegovina have been performed using Skype; a software network application that enables communication and video phone calls over the Internet. Face-to-face interviews were held with students studying in North Macedonia and Kosovo. Attention has been given to ensuring that the distribution of students in the interviews is equal among the countries. Five students were interviewed in Bosnia-Herzegovina, Kosovo, and North Macedonia. The data collected through the semi-structured interview forms were analyzed within the scope of the research using content analysis.

Findings

The main findings have emerged under five themes in the study and are presented as follows:

Departmental preferences and quotas allocated to departments. Most participants stated that the quotas in the existing departments is sufficient but that they had little chance to choose due to the insufficient number of open departments and not enough English programs in the fields of medicine and engineering.

Factors influencing the choice of higher education abroad and expectations from education. Receiving higher education abroad is a very important and valuable decision in individuals' lives. For this reason, the participants were asked what factors had affected their decision to attend a higher education institution abroad and what they expect from the education. The participants put economic, educational, and socio-cultural reasons to the fore in terms of their preference of educational institution.

Turkish students' experiences of higher education in the Balkans. Experiences are gained throughout life and are phenomena that guide people under the name of knowledge. Every experience is very important for students. Therefore, the participants have been asked "What factors affect the variations in higher education?" and "What positive or negative challenges and problems have you

experienced in higher education?” The participants brought higher education variances, challenges and problems, and factors affecting success to the fore in their experiences of higher education abroad.

Cultural differences of Turkish students studying in Balkan countries and the host society's attitudes toward students. The students in the research have been asked about the cultural differences in the country of their higher education. A majority of the students expressed very little cultural differences to have been found. Students have additionally been asked how they find the host community's attitude toward students. While some students expressed positive attitudes, others emphasized negative ones.

Turkish students' satisfaction with the higher education in the Balkan countries and with the general situation of the countries where they receive education. In the research, the students have been asked to generally define how they find the quality of their higher education. Most students stated being dissatisfied with their education, citing reasons such as the education compared to European standards, the low education quality, insufficient levels of learning, dissatisfaction with the education environments, and insufficient resources, examination system, and internships.

Discussion

The Turkish students studying in Balkan countries under the name of international student mobility stated the departments to be insufficient in their opinions regarding their departmental preferences. Underlining the rationale for increasing the number of departments that teach in English, the students stated the department quotas to be nonexistent for this reason. They recommend that efforts should be started for having departments that teach in English, explaining that a language problem exists in departments, especially in Balkan countries in terms of the world language. Each Balkan country did not have much diversity in terms of departments that teach in English.

Turkish students studying higher education in Balkan countries have listed the factors that affected their higher education choice as: tuition, education costs, education language, visa procedures, kinship relations, living standards, and the university's international diploma. These data show that Balkan countries should review student policies in order to increase international student mobility. Student mobility can be said to be unable to be improved unless some facts are developed, such as increasing the quality of education, having original models, and gaining a global brand. In this regard, efforts should be made to have more higher education programs in English.

The Turkish students' experiences of higher education in Balkan countries that stand out are their opinions on differences in education, the challenges and problems, and most importantly the factors that affect success. The students stated the arranging of course selections was done with respect to the teachers without taking students' ideas. The students stated that this practice is an injustice to the right to have ideas and make decisions. Therefore, arranging the applications and allowing students the right to use elective courses it is recommended.

The Turkish students studying higher education abroad stated facing certain difficulties similar to every student studying in foreign countries. The students who reported facing various material and moral difficulties stated that they need support to overcome these difficulties but that this support in their country of education is insufficient. The Turkish students stated not feeling much cultural difference due to the similarity with Turkish culture and common shared history with regard to their opinions on the cultural differences with Balkan countries and the host society's attitude toward them; therefore, they have a positive attitude toward the host society.

When asking the Turkish students how they generally find the quality of their higher education in the Balkans, they often stated being dissatisfied with it. Turkish students studying in Kosovo and North Macedonia do not recommend studying in those countries, while students studying in Bosnia-Herzegovina do recommend studying there.

When evaluated in general, the students in the Balkans are seen to have low satisfaction with their higher education experience. Higher education policies and practices in countries where the students have been interviewed should be revised to further support international students.

Giriş

Hızlı değişim ve gelişimin gerçekleştiği dünyada; yükseköğretim ülke sınırlarını aşarak, uluslararası bir boyuta ulaşmış bulunmaktadır. Bu boyutta, bilimsel araştırma ve eğitim-öğretim programlarının ortak özelliklerinin oluşumuna dikkat edilmekte ve ülkelerin yükseköğretim sistemleri arasında uyumun sağlanmasına özen gösterilmektedir (Cevher, 2016; Özer, 2012). Özellikle farklı ülke öğrencileri arasında ilişkilerin geliştirilmesine önem verilmekte, toplumlar arası eğitim mesafelerinin azaltılmasına ve uluslararası öğrenci hareketliliğinin artırılmasına dikkat edilmektedir (Akkutay, 2017).

Yükseköğretimde uluslararasılaşma çok geniş bir çerçeveye sahip olarak farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Yükseköğretimde uluslararasılaşma, uluslararası veya kültürler arası öğretim, araştırma ve hizmet işlevlerinin bütünlük sürecini ifade eder (Knight, 1994). Soderqvist (2002) uluslararasılaşmayı, ulusal bir yükseköğretim kurumundan uluslararası bir yükseköğretim kurumuna, öğretim ve öğrenimin kalitesini artırmak ve istenen yeterlilikleri elde etmek için bütünsel yönetimin tüm yönlerine uluslararası bir boyut edilmesine yol açan bir değişim süreci olarak tanımlar. Yemini (2015) ise uluslararasılaşmayı, öğrenenlere küresel vatandaşlık duygusu aşlamak amacıyla çok kültürlü, çok dilli ve küresel boyutların eğitim sistemine entegrasyonunu teşvik etme süreci olarak ifade eder. Uluslararasılaşmanın yükseköğretimdeki en önemli konularından biri yurt dışı eğitim olarak adlandırılan uluslararası öğrenci hareketliliğidir (Li ve Bray, 2007). Uluslararası öğrenci hareketliliği yurt dışı eğitim bağlamında uluslararası fikirlilik gibi küresel bir ekonomide arzulanan öğrenci özelliklerinin gelişmesini destekler (Chan ve Dimmock, 2008; Haydens, Thompson ve Williams, 2003). Uluslararası öğrenci hareketliliği, bir öğrencinin eğitim amacıyla yaşadığı ülke sınırlarının dışına çıkması olarak ifade edilir (OECD, 2013). Uluslararası öğrenci hareketliliği, geniş anlamda öğrencilerin kendi isteğiyle farklı bir ülkede eğitimine devam etmesi, dar anlamda ise ülkelerarası değişim programlarına katılım olarak da ifade edilebilir [Eğitim Ekonomisi

İş Konseyi Raporu (EEİK), 2012]. Uluslararası öğrenci hareketliliği ülkeler arası politik ve kültürel iş birliği sağlayan, dış politikalar ve kamu diplomasi aracı olarak da değerlendirilebilir (Özoğlu, Gür ve Coşkun, 2012). İnsan kaynağı katılımı olarak uluslararası öğrenci hareketliliği, yükseköğretimde uluslararasılaşmanın gelişmesinde büyük katkısı olan ve dünya ülkelerinde yükseköğretimin odaklandığı en fazla ilgi gören alan olarak da ifade edilebilir (Olca Arkali ve Nasır, 2016).

Gelişmiş ülkeler, kararlı ve istikrarlı politikalar üzerinden uluslararası öğrenci hareketliliğini sürdürmektedir (Townsend ve Poh, 2008). Uluslararası öğrenci hareketliliği insan kaynağı olarak değerlendirilen ve ülkelerin ekonomik kalkınma boyutundan uluslararası rekabete kadar etkisini gösteren bir unsurdur (Kethüda, 2015). Uluslararası öğrenci hareketliliği, ülke dışında eğitim aldıkları üniversite, ekonomik gelişme, eğitim ve konaklama için ödedikleri bedel ile gündelik ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan harcamalarda büyük katkı sağlamaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı Araştırma Projesi, 2015). Bundan dolayı çok sayıda ülke uluslararası öğrenci hareketliliğinin gelişimine çok fazla önem verip kıyasıya bir rekabet içinde bulunmaktadır (Levent ve Karaevli, 2013; Zeng, 2014). Rekabetten ziyade uluslararası öğrencileri kendi ülkelerine çekmek istemektedirler (Şimşek, 2006).

Uluslararası öğrenci hareketliliğini ve akışını etkileyen birden fazla etken bulunmaktadır. Bu etkenler:

1. Eğitim Masrafları: Uluslararası öğrenci hareketliliğini sağlayan ve yön veren önemli etkenlerden biridir. Yurt dışında eğitim almak pahalıdır ve giderleri ülke kuruluşlarının finansal tarafından karşılanmaktadır. Öğrenci masraflarının eğitim kısmını karşılayan ülkeler 1980 yıllarından sonra bütçeyi azaltmaya başlamış hatta bazı ülkelerde kesmiş bulunmaktadır (Varghese, 2008). Bu yüzden eğitim masrafları ülke ve üniversite seçiminde büyük etkindir.
2. Akrabalık ilişkileri: Bu durum göz önünde bulundurularak en önemli sebebiyetin küreselleşme olduğu söylenebilir. Küreselleşen bir dünya ortamında iletişimin hız kazandığı, öğrencilerin harcamalarına en az seviyeye indirebilmek için akrabalık ilişkilerinde bu sürecin devam ettirildiği görülmektedir (Varghese, 2008).
3. Yabancı dilde uzmanlık: Tercih edilen ülke üniversitesinin diline sahip olmak ve yatkınlık özelliği, uluslararası öğrenci hareketliliğinde etki eden bir başka önemli özelliktir. Son yıllarda en fazla tercih edilen eğitim dillerine bakılınca İngilizcenin hâkim olduğu ülke üniversiteleri karşımıza çıkmakta ve uluslararası öğrenci hareketliliğini ifade etmektedir (Özoğlu, Gür ve Coşkun, 2012. 24).
4. Üniversitelerin akademik başarıları: Uluslararası öğrenci hareketliliğini etkileyen bir diğer faktör tercih edilen üniversitenin akademik başarısıdır. Örneğin: ABD ve İngiltere'de akademik başarıları çok yüksek olan belirli üniversitelere, çok sayıda yabancı ülke öğrencisinin kaydolması, öğrencilerin bu etkeni çok fazla önemsediklerini de vurgulamaktadır (Levent ve Karaevli, 2013).

5. Vize işlemleri: Vize işlemlerinin kolaylığı, uluslararası öğrenci hareketliliğini pozitif yönde etkilemektedir. Uluslararası öğrenci hareketliliğini önemseyen ülkeler vize bekleme sürelerini azaltıp, online başvurulara öğrencileri yönlendirmektedir (Mecready ve Tucker, 2011). Özellikle Avrupa Birliği ülkeleri arasında uluslararası öğrenci hareketliliğini desteklemek amacıyla yürütülen politikalarda, göç ve vize kolaylıklarına önem verdikleri görülmektedir (Kethüda, 2015).
6. Çalışma fırsatları: Başarılı bir eğitim sonunda yüksek gelirli bir iş uluslararası öğrenci hareketliliğini etkileyen bir başka faktör olarak bilinmektedir (Varghese, 2008).

Dünya açısından uluslararası öğrenci hareketliliğine bakıldığında özellikle yükseköğretimde akışlar farklı motifler şeklinde yıldan yıla değişiklik göstermektedir. OECD tarafından yapılan analizlerde 2000 yılında kendi ülkeleri dışında farklı ülkelerde yükseköğretim gören öğrencilerin sayısı iki milyon olarak açıklanmasına rağmen bu sayı 2013 yılında dört milyonun üzerine çıktığı görülmüştür (UIS, 2016). Bu artış hızına bakılınca 2020 yılında kendi ülkeleri dışında farklı ülkelerde uluslararası öğrenci hareketliliği sayısının sekiz milyon olacağı tahmin edilmektedir (OECD, 2018).

Uluslararası öğrenci hareketliliğinde en çok tercih edilen ülkeler arasından Amerika Birleşik Devletleri (%18), İngiltere (%11), Fransa (%7), Avustralya (%6), Almanya (%5), Rusya (%4), Japonya (%4), Kanada (%3), Çin (%2) ve İtalya (%2) bulunmaktadır. Buna göre Amerika Birleşik Devletleri'ne 740.482, İngiltere'ye 427.686, Fransa'ya 271.399, Avustralya'ya 249.588, Almanya'ya 206.986, Rusya'ya 173.627, Japonya'ya 150.617, Kanada'ya 120.960, Çin'e 88.979 ve İtalya'ya 77.732 öğrenci yurt dışından eğitim almak için gelmektedir. Türkiye'ye gelen öğrenci sayısı ise 38.590 (UIS, 2014) dır. Kuzey Amerika'nın uluslararası öğrenci hareketliliğini en fazla destekleyen ülke olmasına rağmen en yoğun ilginin görüldüğü ve yaşandığı bölge Avrupa olduğu söylenebilir (UNESCO, 1999-2012). Uluslararası öğrenci hareketliliğinde öğrenci gönderen ülkelerin başında ise Çin (694.400 öğrenci), Hindistan (189.500 öğrenci), Kore (123.700 öğrenci) bulunmaktadır (UIS, 2014).

Türkiye açısından uluslararası öğrenci hareketliliği değerlendirildiğinde en yoğun ilginin ABD, Avrupa ve Birleşik Krallık bölgelerine doğru olduğu, bu seyri Azerbaycan, Kırgızistan ve Balkan ülkelerinin de takip ettiği görülmektedir (Kethüda, 2015). OECD (2013) raporlarına göre, Türkiye'nin yurt dışında okuyan öğrenci sayısı 82.981 ve Türkiye'ye gelen öğrenci sayısı 38.590 olduğu ifade edilmektedir. Bu sayıya bakılınca 2000 yılından bu yana artış ve düşüşlerin yıllara göre değişim gösterdiğini de vurgulamanın doğru olduğu söylenebilir. Özellikle istatistik bilgilerde 2012 yılında, Türkiye'nin ağırladığı öğrenci sayısından 12.897 fazla öğrencinin eğitim amaçlı yurt dışına gönderildiği de ifade edilmektedir.

Uluslararası öğrenciler; eğitim dili, eğitim ücretleri, üniversite kalitesi, tercih edilen bölüm ve programlar, yaşam standartları, göçmen politikaları bağlamında ülkeye ait tarihsel, kültürel bağlar gibi en temel özellikleri göz önünde bulundurarak kendi eğitim seçimlerine karar verirler (Becker ve Kolster, 2012). Verdikleri karar kapsamında yeni bir ülke de, ortamda, çevrede bulunmak ve uyum sağlamak zorundadırlar. Bağımlı bir kişilik yapısına sahip bireylerin destek ve yönlendirilmeye ihtiyacı vardır (Özçetin, 2013). Özellikle hassas bir dönemde bulunan öğrenciler, kendilerini güvensiz ve yetersiz hissetmelerinden kaynaklanan çok fazla sorunla karşılaşmaktadırlar (Özlük, Doğan, Işıklar

ve Özlük, 2019). Yeni bir ortam ve çevre de bulunmak, sorunlara çözüm üretebilmek, uluslararası hareketlilik boyutunda kararlılığı ve güdülemeyi gerektirir. Bu yüzden kontrol ve sorumluluklar öğrencinin kendisine aittir (Akt: Sadık, 2017). Sorumluluk ve kontrol temelinde; zamanı kontrol edebilmek, etkili karar verebilmek, planlar kurabilmek, mevcut durumu yönetebilmek gibi başlıklar bulunmaktadır. En önemlisi de bireyin kendine özgün kişilik oluşturarak, yaşam felsefesini sürdürülebilmesidir (Pirliyeve, 2010).

Yükseköğretime geçiş yapan öğrencilerin ülke içinde köyden şehre yer değiştiren kişilerin uyum konusu ile ilgili sorun yaşadığı bilinmektedir (Aksoy, 2012). Ülkeler arası hareketliliğin kapsamında bireylerin böyle bir sorun yaşamaması kaçınılmaz olduğu belirtilebilir (Çöllü ve Öztürk, 2019). Bireyler buldukları ortam içinde uyum sağlayamadıkları zaman hedeflerine ulaşamazlar (Sargut, 2001). Kültür farklılığı ile ilgili yaşanan uyumu Oberg kültür şoku kuramı ile açıklamaktadır. Kültür şoku kuramı farklı kültürlerde hareketlilik yaşayan bireylerin yaşadıkları zorluklara açıklık getirmektedir. Kuramın temelinde kültüre karşı yaşanan stres ve stresin neden olduğu duygusal ve zihinsel sorunlar ele alınmaktadır (Oberg, 1960). Yaşanan büyük değişim, kişinin fiziksel ve duygusal olarak ihtiyaçlarında belirsizlik ve kestirilemez güçlüklerin oluşmasına sebep olmaktadır. Buradan kaynaklanan yalnızlık, karışık duygular, hissizlik hiçbir şeye aldırma özelliğini tetiklemektedir (Güçlü, 1996; Oberg, 1960). Dolayısıyla yurt dışı yükseköğretim de eğitim gören öğrencilerin yaşam şartları, eğitim uygulamaları, kültürel ve ekonomik temelli çok sayıda yaşanmış olaylarla ilgili görüşlerinden, edindikleri tecrübe ve yaşadıkları deneyimlerden söz etmek mümkündür.

Konu ile ilgili (Bein, Noel ve Ragot, 2012; Bryla ve Ciabiada, 2015; Choudaha ve Chang, 2012; Kahanec ve Králiková, 2011; Kayani, Ahmed ve Şah, 2015; McCarthy, Sen ve Fox Garrity, 2012; Mukherjee ve Chanda, 2012) çok sayıda benzer araştırmanın yapıldığı görülmüştür. Ünal ve Özdemir (2011) tarafından yapılan çalışmada, Avrupa Birliği öğrenci hareketliliği programı değerlendirilmiştir. Çalışmada dil ile ilgili sorunların çok fazla olduğu yine de bu hareketliliğin öğrencilere hayat ile ilgili çok fazla deneyim ve tecrübe kazandırdığı ifade edilmiştir.

Knight (2012) tarafından yapılan çalışmada öğrenci hareketliliği ve uluslararasılaşma boyutunda yaşanan sıkıntılar üzerinde durulmuştur. Akademik kimlik bilgilerinin tanınması, diploma ve akreditasyon, küresel vatandaşlık gibi sorunlar belirtilmiş ve bulgular doğrultusunda çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Sonuçlar öğrenci hareketliliğinin mevcut durumuna 360 derecelik bir bakışa teşvik etme çabası, bazı eğilimlerin ve beklenmedik sonuçlar hakkında daha fazla araştırmanın yapılması olarak ifade edilmiştir.

Deardoff (2014) tarafından yapılan çalışmada uluslararasılaşmanın kültürler arası öğrenci hareketliliği üzerinde durulmuştur. Nitel ve nicel olarak yürütülen çalışmada kültürler arası iki model geliştirilerek öğrenci hareketliliği ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Erdoğan (2014) tarafından yapılan çalışmada Türkiye'de dinamik bir süreç için de ilerleyen yükseköğretimin, gelişme ve değişme göstergelerinden yola çıkarak durum tespiti yapılmıştır. Dünya çapında kitleleşen, rekabetle sürdürülen yükseköğretim doğrultusunda yapılan durum tespiti sonrasında orta ve uzun vadeli planlarda ve politikalarda uluslararası eğilimler de dikkate alınarak yasal yükseköğretimin yeniden yapılandırılması konusunda öneriler geliştirilmiştir.

Aslan ve Jacobs (2014) tarafından yapılan Erasmus öğrenci hareketliliği ile ilgili çalışmada, Ankara Üniversitesi değişim öğrencilerinin görüşlerine göre; bazı iyi uygulamalar olarak adlandırdıkları çalışmalarında öğrencilerin neden böyle bir seçimde bulduklarını araştırmışlardır. Sonuç olarak dil ve akademik gelişim durumlarından dolayı Erasmus öğrenci hareketliliğini tercih ettikleri ifade edilmiştir.

Kethüda (2015) tarafından yapılan çalışmada Türkiye'nin öğrenci hareketliliği ile ilgili mevcut durum kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Araştırma boyutunda uluslararası öğrenci hareketliliğinin yıllara göre dağılımı, dağılım sebepleri, öğrenci sayısının artış ve düşüş dalgaları üzerinde durulmuştur. Araştırma kapsamında Türkiye'nin hedef pazar olarak belirlediği ülkelerde, Türk yükseköğretim sisteminin detaylı bir şekilde tanıtacak, uluslararası öğrencilerin aklında kalan sorularını cevaplayacak ve sorumluluk alıp çözüm üretecek temsilciliklerin açılması önerilmektedir. Uluslararası öğrenci hareketliliğinin dünyada çok önemli bir yer kapsadığı bu önemin Türkiye'de de sürdürülmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır.

Sadık (2017) tarafından yapılan çalışmada Kosovalı öğrencilerin Türkiye yükseköğrenimi ile ilgili bilgiler edinilmiştir. Kosovalı öğrencilerle nicel yürütülen çalışmada, Türkiye de başarılı olabilmek için Kosova eğitimini almanın yeterli olmadığı ifade edilmiştir. Araştırma bulguları değerlendirilerek Kosovalı öğrencilere yükseköğrenimde kolaylık sağlayabilmek için konu ile ilgili çok sayıda öneri geliştirilmiştir.

Soliman, Anchor ve Taylor (2018) tarafından yapılan çalışmada uluslararasılaşma, öğrenci hareketliliği stratejik gelişimi üzerinde durulmuştur. Örgütsel bir bakış açısıyla dört İngiliz üniversitesi üzerinde durum çalışması yürütülerek Temellendirilmiş Kuram adımları izlenmiştir. Çalışmada İngiliz üniversitelerinin uluslararası stratejilerin gidişatını tanımlayan kavramsal model geliştirilerek, stratejilerin her stratejik dönemde planlı olduğunu ancak daha uzun bir eğitim diliminde ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Geliştirilen model uluslararası literatüre önemli bir katkı olarak sunulmuş ve diğer ülkeler tarafından da bu modelin uygulanması önerilmektedir.

Literatür incelendiğinde yurt dışı ülkelerinde yükseköğrenim gören Türk öğrencileriyle ilgili yeterli çalışma bulunmadığı görülmüştür. Özellikle Balkan ülkelerinde yükseköğrenim gören öğrencilerle ilgili bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacını Balkan ülkelerinde yükseköğrenim gören Türk öğrencilerin deneyimlerini araştırmak oluşturmaktadır. Çalışmanın literatürdeki önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, uluslararası öğrenci hareketliliği kapsamında Balkan ülkelerinde yükseköğrenim gören Türk öğrencilerin eğitim deneyimlerini araştırmak ve araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda öneriler geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır:

1. Balkan ülkelerinin Türk öğrencilerinin tercihine sunduğu bölümler ve bu bölümlere ayrılan kontenjanlar yeterli midir?

2. Türk öğrencilerin yurt dışında yükseköğretim tercihlerini etkileyen faktörler ve yurt dışındaki yükseköğretimde beklentileri nelerdir?
3. Türk öğrencilerin Balkanlarda yükseköğretim deneyimleri ile ilgili görüşleri nelerdir?
4. Balkan ülkelerinde yükseköğrenim gören Türk öğrencilerinin kültürel farklılıklar ve ev sahibi toplumun öğrencilere yönelik tutumlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Balkan ülkelerinde yükseköğrenim gören Türk öğrencilerinin eğitimden ve eğitim aldıkları ülkelerin genel durumundan memnuniyetlerine ilişkin görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomenoloji) deseni ile yürütülmüştür. Cropley (2019)' e göre olgu bilim çalışmaları; farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanarak, gerçekleştirilen araştırmalar olarak tanımlanır. Olgu bilim araştırmaları, bir olguyu daha iyi tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olacak sonuçlar, örnekler, açıklamalar ve yaşantılar yoluyla ortaya koyabilir (Yıldırım & Şimşek, 2018: 69). Olgu bilim araştırmalarında veri kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dış vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplardır (Yıldırım & Şimşek, 2018: 71). Nitel görüşme araştırmacılarının bir veya daha fazla katılımcıya genel ve açık uçlu sorular sorması ve aldığı yanıtları kaydetmesiyle gerçekleşir (Creswell, 2017). Yarı yapılandırılmış görüşmeler hem sabit seçenekli cevaplamayı hem de ilgili alanda derinlemesine gidebilmeyi birleştirir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2014). Bu araştırmada incelenen olgu Balkanlarda okuyan Türk öğrencilerinin eğitim deneyimleridir. Bu bağlamda görüşler alınarak, değerlendirilerek önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunun belirlenmesinde “amaçlı örneklem” yöntemlerinden ölçüt örnekleme metodundan faydalanılmıştır. Bu örnekleme yöntemindeki temel anlayış, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu çalışmada Balkanlarda okuyan Türk öğrenciler ölçüt olarak alınmıştır. Araştırma kapsamında Bosna Hersek, Kosova ve Kuzey Makedonya ülkelerinde okumakta 15 Türk öğrenci ile görüşülmüştür. Bosna Hersek’ te Türk öğrencilerle görüşmeler; internet üzerinden iletişim ve görüntülü telefon görüşmesi yapılmasını sağlayan yazılım ağı Skype sayesinde gerçekleştirilmiştir. Kuzey Makedonya ve Kosovada öğrenim gören öğrencilerle birebir yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Katılımcı öğrencilere ilişkin kişisel bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1.*Katılımcıların Özellikleri*

Kod	Yaş	Cinsiyet	Bölüm	Sınıf	Ülke
BÖ1	22	Erkek	Psikoloji	3.	Bosna Hersek
BÖ2	21	Erkek	Elektrik ve Elektronik Mühendisliği	2.	Bosna Hersek
BÖ3	21	Erkek	Elektrik ve Elektronik Mühendisliği	2.	Bosna Hersek
BÖ4	19	Kadın	Mimarlık	1.	Bosna Hersek
BÖ5	19	Kadın	Mimarlık	1.	Bosna Hersek
KÖ1	21	Kadın	Okul Öncesi Öğretmenliği	3.	Kosova
KÖ2	22	Kadın	Okul Öncesi Öğretmenliği	4.	Kosova
KÖ3	22	Kadın	Okul Öncesi Öğretmenliği	4.	Kosova
KÖ4	21	Kadın	Okul Öncesi Öğretmenliği	3.	Kosova
KÖ5	22	Kadın	Okul Öncesi Öğretmenliği	4.	Kosova
MÖ1	19	Kadın	Hukuk	1.	Kuzey Makedonya
MÖ2	20	Kadın	Psikoloji	1.	Kuzey Makedonya
MÖ3	19	Kadın	İngilizce Öğretmenliği	1.	Kuzey Makedonya
MÖ4	19	Kadın	Dil Hazırlık	ELS	Kuzey Makedonya
MÖ5	20	Kadın	Mimarlık	1.	Kuzey Makedonya

Tablo 1’de görüldüğü gibi görüşme yapılan öğrencilerin ülkeler kapsamında sayı dağılımının eşit olmasına dikkat edilmiştir. Bosna Hersek, Kosova ve Kuzey Makedonya ülkelerinde beşer öğrenci ile görüşme yapılmıştır. Yaş dağılımına göre beş öğrenci 19 yaşında, iki öğrenci 20 yaşında, dört öğrenci 21 yaşında ve dört öğrenci de 22 yaşındadır. Cinsiyet dağılımına göre on iki öğrenci bayan ve üç öğrenci erkektir. Okuduğu bölüm dağılımına göre, beş öğrenci okul öncesi öğretmenliği bölümünde, üç öğrenci mimarlık bölümünde, iki öğrenci elektrik ve elektronik mühendisliği bölümünde, bir öğrenci hukuk bölümünde, iki öğrenci psikoloji bölümünde, bir öğrenci İngilizce öğretmenliği bölümünde ve bir öğrenci de ELS (English Language School – İngilizce Dil Okulu) okumaktadır. Bulunduğu sınıf dağılımına göre beş öğrenci birinci sınıf, üç öğrenci ikinci sınıf, üç öğrenci üçüncü sınıf, üç öğrenci dördüncü sınıf ve bir öğrenci de ELS’ de bulunmaktadır.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Yapılan araştırmanın içeriğini oluşturan veriler, olgu bilim araştırmalarında başlıca veri toplama aracı olan görüşme tekniği ile elde edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 36). Araştırmada kullanılan verilerin toplanmasında ilgili literatür ve uzman görüşü alınarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Verilerin Çözümlemesi ve Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanan veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi; mesaj değeri taşıyan her türlü verinin bir amaç doğrultusunda taranması, kategorilere (temalara) ayrılması, özetlenmesi ve bulguların araştırma amacı doğrultusunda analiz edilmesi ve yorumlanması işlemlerini içeren bilimsel bir araştırma yöntemidir (Berg, 2000; Şahin, 2008). Bu doğrultuda verilerin altında yatan kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkiler ortaya çıkarılarak kodlamalar oluşturulmuştur. Ardından kodlamalar kategorilere, kategorilerde

temalara dönüştürülmüştür. Metin içeriklerinin benzer noktaları belirlenerek temalara dağıtılmıştır (Berg, 2000).

Geçerlik ve Güvenirlik

Yapılan araştırmanın geçerliliği için görüşme soruları ile ilgili araştırma yöntem teknikleri alanında uzman profesör, eğitim bilimleri alanında uzman doçent ve iki öğretim üyesinin görüşleri alınmıştır. Araştırmanın güvenilirliği için katılımcıların görüşleri ile ilgili tutarlılığa bakılmış, ses kayıtları yazıya aktarılmış ve görüşler benzer konu başlığında gruplandırılmıştır. Elde edilen veriler farklı araştırmacılar tarafından teyit edilmiş ve kategoriler literatür ile ilişkilendirilerek incelenmiştir.

Bulgular

Balkan ülkelerinde yükseköğrenim gören Türk öğrencilerin eğitim deneyimlerini incelemek amacı ile yapılan çalışmada “Bölüm tercihleri ve bölümlere ayrılan kontenjanlar”, “Yurt dışı yükseköğretim seçimlerinde etkili olan faktörler ve eğitimden beklentiler”, “Türk öğrencilerin Balkanlarda yükseköğretim deneyimleri”, “Balkan ülkelerinde yükseköğrenim gören Türk öğrencilerinin kültürel farklılıklar ve ev sahibi toplumun öğrencilere yönelik tutumları” ve “Balkan ülkelerinde yükseköğrenim gören Türk öğrencilerinin eğitimden ve eğitim aldıkları ülkelerin genel durumundan memnuniyetleri” olarak 5 tema oluşturulmuştur. Bu temalara ait bulgular aşağıda yer almaktadır.

1. Bölüm Tercihleri ve Bölümlere Ayrılan Kontenjanlar

Katılımcıların çoğu var olan bölümlerde kontenjanın yeterli olduğunu fakat açılan bölüm sayısının yetersiz olması, tıp ve mühendislik alanlarında yeterli İngilizce program olmaması nedeniyle seçim yapabilme şanslarının az olduğunu ifade etmişlerdir.

“ ...Sunulan bölüm ve kontenjanlar yeterlidir. Sadece dünyanın her yerinde olan dünya dili İngilizceyi iyi bilmemiz gerekiyor. İngilizce eğitim alarak tüm fırsat ve bölümlerden yararlanabiliyoruz. Kontenjanlar oranı yüksek olduğu için boş kalıyor. ” (BÖ2)

“ Balkan ülkelerinin (Kosova) Türkiye Cumhuriyeti öğrencilerine sunduğu bölüm tercihleri, tercihlerim arasında olduğu için yeterlidir diyebiliyorum. Fakat tıp, mühendislik gibi bölümlerin ülke dilinde olması ve İngilizce dilinin yeterli seviyede kullanılmaması aklıma yeterli değildir cevabımı da verebilmeme teşvik ediyor. Eğitim fakültesi bölümünde ana sınıfı ve sınıf öğretmenliği bölümünden başka Türkçe dilinde eğitim alabileceğimiz farklı bir bölüm yok. Bu yüzden var olan bölümlerde kontenjan yeterlidir fakat çok fazla seçim yapabilme gibi bir şansımızın olmadığını söyleyebilirim. ” (KÖ1)

“ Kesinlikle hayır. Çünkü uluslararası diploma alınan bir üniversitede daha kapsamlı, daha prestijli ve daha fazla seçeneğin olabileceği çeşitli bölümlerin yer alması gerekir. Kontenjanlarda bu bölümlere göre sınıflandırılmış bulunuyor. Daha fazla bölüm daha fazla kontenjan şansı olarak ifade edilebilir.” (MÖ3)

2. Yurt Dışı Yükseköğretim Seçimlerinde Etkili Olan Faktörler ve Eğitimden Beklentiler

Bireylerin yaşamında yurt dışında bir yükseköğretim kuruluşunda eğitim almak oldukça önemli bir karar ve maliyettir. Bu nedenle katılımcılara yurt dışı yükseköğretim kurumu tercihlerinde etkili olan faktörlerin neler olduğu ve eğitimden neler beklemedikleri sorulmuştur. Katılımcıların eğitim kurumu tercihlerinde ekonomik, eğitimsel ve sosyokültürel nedenler ön plana çıkmıştır.

Tablo 2.

Yurt Dışı Yükseköğretim Seçimlerinde Etkili Olan Faktörler ve Eğitimden Beklentiler

Kategoriler	Kodlar	f
Ekonomik Nedenler	Eğitim ücretinin uygunluğu	13
	Vize işlemlerinin kolaylığı	7
	Yaşam maliyetinin düşük olması	8
Eğitimsel Nedenler	Diplomanın geçerliliği	6
	Eğitim dilinin uygun olması	7
	Yabancı dil geliştirme imkânı sunması	8
Sosyokültürel Nedenler	Bu ülkede akrabaların bulunması	4
	Kültürel olarak yakınlık	12

Tablo 2’de görüldüğü gibi yurt dışı yükseköğretim seçimlerinde etkili olan faktörler ve eğitimden beklentileri ile ilgili görüşler “Ekonomik nedenler”, “Eğitimsel nedenler” ve “Sosyokültürel nedenler” olarak 3 kategoride toplanmıştır.

2.1. Ekonomik Nedenler

Katılımcılar yurt dışı yükseköğretim kurumu tercih ederken dikkate aldıkları faktörlerin başında ekonomik faktörler gelmektedir. Öğrenciler kurum tercihinde, eğitim ücretinin uygunluğu, vize işlemlerinin kolaylığı ve yaşam maliyetinin düşük olması gibi faktörleri dikkate alarak karar vermektedir.

“Yabancı bir ülkede eğitim almak birden fazla zorluklarla karşılaşmak demek. İlk dikkat ettiğim konu, ailemi zor durumda ve sıkıntıda bırakmadan yurt dışı eğitimime devam edebilmektir. Bu yüzden eğitim ücreti ve yaşam maliyetini değerlendirerek yurt dışı yükseköğretim seçimimi yaptım...” (BÖ1)

“Tercihimi yaparken istediğim bir bölümde Türkçe eğitim alacağım için sadece eğitim masraflarını ve vize işlemler ile ilgili yapılacaklara göz önünde bulundurdum...” (KÖ3)

“Eğitim ücretini Avrupa standartlarına göre kıyaslama yapınca çok daha ucuz ve uygundur. Avrupa da özellikle Almanya da eğitim ücretleri çok daha yüksek” (MÖ4)

2.2. Eğitimsel Nedenler

Katılımcılar yurt dışı yükseköğretim kurumu tercih ederken dikkate aldıkları ikinci önemli faktör eğitimsel faktörlerdir. Öğrenciler kurum tercihinde, diplomanın geçerliği, eğitim dilinin uygun olması ve yabancı dil geliştirme faktörlerini dikkate alarak karar vermektedirler.

“...Birden fazla faktörün etkili olduğu doğrudur. Seçim yaparken bu faktörleri de göz önünde bulundurman şart. Ama ilk aklıma gelenlerden biri alacağım diplomanın akademik başarısının etkililiğidir. Eğitim dili ve eğitim masrafı da etki eden faktörler listemde bulunmaktadır.” (BÖ3)

“...Okuduğum üniversitenin mavi diplomaya yani uluslararası diplomaya sahip olması...” (MÖ2)

“Yabancı dilim yok. Geliştirmeye çalışıyorum. Kosova da Türkçe eğitim veren üniversitelerin olduğunu öğrendiğim de hemen bölümlere baktım. İstedğim bölüm olmamasına rağmen eğitim dili Türkçe olduğu için kayıtları hemen yaptırdım...” (KÖ4)

2.3. Sosyokültürel Nedenler

Katılımcılar yurt dışı yükseköğretim kurumu tercih ederken dikkate aldıkları üçüncü önemli faktör sosyokültürel faktörlerdir. Öğrenciler kurum tercihinde, akrabalıkları ve kültürel yakınlığı dikkate alarak karar vermekteler.

“Yurt dışında lisans eğitimi benim lisede düşündüğüm bir şey değildi yani böyle bir hayalim yoktu. Buraya gelen arkadaşlarımın vesilesiyle duydum. Ülkemden ailemden uzak bir yaşantı, bilmediğin bir ülkede bilmediğin bir dilde yeni bir hayata başlamak için cesaretli olmalıydım ve bu cesareti bana okulun İstanbul'daki ofisini ziyaret edince kazandım. Çalışanların Türk olması iyi hissettirdi. Karşılaşacağım zorluklarda yardım alabileceğimi anladım.” (BÖ4)

“... Benim için maddiyat önemli değildi. Yalnız gittim ve yalnız başardım. Göz önünde bulundurduğum durum Müslüman ülke de olmuş olan fakülte ve Türk milletinin varlığı ve sayısının çok olması...” (KÖ1)

“...Akrabalık ilişkilerim burayla olan bağım bir de özellikle yabancı dilimi geliştirmek istediğimden burayı tercih ettim.” (MÖ1)

3. Türk Öğrencilerin Balkanlarda Yükseköğretim Deneyimleri

Deneyimler hayat boyu kazanılan ve kişilere tecrübe adı altında yol gösteren bir olgudur. Her deneyim öğrenci açısından çok önemlidir. Bu nedenle katılımcılara yükseköğretim farklılıkları, yükseköğretimde yaşanan zorluk ve sorunlar ayrıca yüksek performans sergilemenizi olumlu veya olumsuz etkileyen etkenler nelerdir? sorulmuştur. Katılımcıların yurt dışı yükseköğretim deneyimlerinde yükseköğretim farklılıkları, zorluk ve sorunlar, başarıyı etkileyen faktörleri ön plana çıkmıştır.

Tablo 3.
Türk Öğrencilerin Balkanlarda Yükseköğretim Deneyimleri

Kategoriler	Kodlar	f
Yükseköğretimdeki farklılıklar	İngilizce eğitimi	10
	Ders farklılığı	5
Zorluklar ve Sorunlar	Kitap yetersizliği	8
	Kimlik işlemleri	5
	Aile özlemi	9
Başarıyı etkileyen faktörler	Çalışma ortamı	8
	Ders hocasının davranışları	8
	Proje tasarımı materyal eksikliği	10

Tablo 3'te Türk öğrencilerin Balkanlarda yükseköğretim deneyimleri ile ilgili görüşleri "Yükseköğretimdeki farklılıklar", "Zorluklar ve Sorunlar" ve "Başarıyı etkileyen faktörler" olarak 3 kategoride toplanmıştır.

3.1. Yükseköğretimdeki farklılıklar

Katılımcıların yurt dışı yükseköğretim deneyimlerinde, en belirgin olarak yaşadıkları yükseköğretim farklılıklarıdır. Öğrenciler yükseköğretim farklılıklarını İngilizce eğitimi ve ders farklılığı olarak ifade etmekte.

"İlk olarak dil büyük bir farklılık gösteriyor. Evet, Türkiye de de İngilizce eğitimi verilmektedir. Fakat bu derecede olduğunu düşünmüyorum. Okulumuz öğretici odaklı yani diğer özel üniversitelerde gibi soru verme parayla diploma gibi bir durum söz konusu bile olamaz." (BÖ1)

"Bir fikrim yok ama dil kesin fark. Türkiye de çoğu üniversitede burada konuşulan İngilizce diline hâkim değil..." (MÖ3)

"Eğitim aldığım bölüm dersleri ve Türkiye de aynı bölüm ile ilgili alınan dersler arasında farklılıklar mevcut. Aldığım dersler burada ki ders hocalarıma göre belirleniyor. Lise de aldığım dersler benim için çok daha değerli..." (KÖ5)

3.2. Zorluklar ve Sorunlar

Katılımcıların yurt dışı yükseköğretimde yaşadıkları zorluk ve sorunlarda kitap yetersizliği, kimlik işlemleri ve aile özlemi olduğu belirtilmiştir.

"Türkiye de hiçbir zaman fotokopi çektiğim kitaptan ders çalışmadım. Kitabım olmasa bile kütüphaneden alıp çalıştım. Oysa burada tüm ders kitapları fotokopi çekiliyor. Kütüphane de hem çok az kitap var hem de bize gerekli Türkçe ders kitabı yok. Kitap büyük sorun..." (KÖ2)

"Çok fazla zorlukla karşılaştığımı söyleyemem. İlk kayıt yaptığımda biz yabancılardan öğrenci kimliği almamızı istediler. Kimlik işlemleri sırasında dil konusunda zorluk yaşadım. Yeni şehirdeyim, nereye gitmem gerekiyor, nerden kimliği almalıyım, işlemler nelerdir bilmiyordum. Öğrenci kimliğinin süresi bir yıl. Bu yıl eylül ayında yeniden çıkarmam gerekti. Ama artık

yapılacak işlemleri bildiğim için çabucak kimlik sahibi oldum. Zorluklar aşılacak seviyede, çok zor olduğu, aşamadığım, çözemediğim bir sorunla karşılaşmadım...” (MÖ5)

“ Ülkemden uzaktayım. Doğup büyüdüğüm yerden çok uzaktayım. Yurt dışında okumanın en büyük zorluğu aile özlemi ve yaşadığımız yeri özlemek. Zamanla alışacağımdan bu zorluğu aşacağımdan eminim...” (BÖ4)

3.3. Başarıyı Etkileyen Faktörler

Katılımcılar yurt dışı yükseköğretimde çalışma ortamını, ders hocasının davranışlarını ve proje tasarımı materyal eksikliğini başarıyı etkileyen faktörler olarak görmekteler.

“Bence yüksek performans dersi veren hocayla ilgilidir. Geçen yıllarda aldığım derslerimle ilgili kıyaslama yaptığımda hocayla iletişimim iyi olduğu derslerde performansımın daha yüksek olduğunu söyleyebilirim. Diğer taraftan sevmediğim hocaların dersini de sevmediğimi söyleyebilirim. Bu yüzden herkes hoca olmamalı...” (BÖ1)

“Proje çalışmaları yapıyoruz. Birlikte çalışabilmemiz için çalışma yeri yok. Ayrıca proje için gerekli materyal yok. Seçtiğimiz proje materyallerini bulamıyoruz ya da çok pahalı satın alamıyoruz. Projemiz materyaller açısından zengin olmayınca, tamamlanmayınca sunumunu yapamıyoruz. Başarımız etkileniyor. Yeni bir proje çalışması için motivasyonumuz düşüyor...” (KÖ4)

Kaldığım yurt eğitim aldığım üniversiteden biraz uzak. Kütüphane de geç saate kadar kalıp çalışmıyorum. Yurtta kaldığım oda kalabalık olduğu için odamda da çalışmıyorum. Başarımı etkileyen en büyük etken rahat çalışabileceğim bir çalışma yerimin olmayışı...”(MÖ4).

4. Balkan Ülkelerinde Yükseköğrenim Gören Türk Öğrencilerinin Kültürel Farklılıklar ve Ev Sahibi Toplumun Öğrencilere Yönelik Tutumları

Araştırmada öğrencilere bulunduğunuz ülkede kültürel farklılık var mı? sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin büyük bir bölümü çok az olarak ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrencilere ev sahibi toplumunun öğrencilere yönelik tutumunu nasıl buluyorsunuz sorusu da sorulmuştur. Öğrencilerin bir bölümü olumlu tutumları ifade ederken, diğer bir bölümü de olumsuz tutumları vurgulamıştır.

Tablo 4.

Balkan Ülkelerinde Yükseköğrenim Gören Türk Öğrencilerinin Kültürel Farklılıklar ve Ev Sahibi Toplumun Öğrencilere Yönelik Tutumları

Kategoriler	Kodlar	f
Kültürel Farklılıklar	Yok denecek kadar az	12
	Ortak Tarih	9
	Türk kültürüne benzerlik	8

Olumlu Tutumlar	Samimiyet	8
	Yardımsever	7
	Anlayış gösterme	6
Olumsuz Tutumlar	Ayrımcılık	3
	İrk ayrımı	3

Tablo 4’te Balkan ülkelerinde yükseköğrenim gören Türk öğrencilerinin kültürel farklılıklar ve ev sahibi toplumun öğrencilere yönelik tutumları “Kültürel farklılıklar”, “Olumlu davranışlar” ve “Olumsuz davranışlar” olarak 3 kategoride toplanmıştır.

4.1. Kültürel Farklılıklar

Katılımcılar kültürel farklılığın olmayışını ortak tarih ve Türk kültürüne benzerlik olarak gerçekçe göstermiştir.

“Geldiğim yer ve şu anda bulunduğum şehir arasında çok fazla kültürel fark yok diyebilirim. Aldığım eğitim dili Türkçe ve etrafta konuşulan dil Türkçe olduğu için kültürel olarak Kosova Türkiye arasında çok fazla bir fark göremiyorum. Bazı benzerlik ve farklılıklar var. Örneğin: burada herkes birbirini tanıyor, birbirleriyle sohbet ediyor...” (KÖ5)

“Kültürel farklılıklar tabii ki var fakat çok da ayrı bir kültürden söz edemem. Ki zaten Bosna Hersek ile Türkiye’nin ortak bir tarihinin olması kültürel açıdan da kolaylık sağlıyor.” (BÖ1)

“ Bulduğum ülkede kültür farklılıkları var ama çok değil. Makedon halkının olduğu bölüm de daha fazla farklılık görülmektedir. Oysa Arnavut ve Türklerin yaşadığı bölümde çoğunluk Türk kültürüne benzemektedir. Bu yüzden bizlere yakın ve yabancılık çekmiyorum diyebilirim” (MÖ2)

4.2. Olumlu Tutumlar

Katılımcılar ev sahibi toplumunun öğrencilere yönelik samimiyet, yardımsever ve anlayış gösterme davranışlarını olumlu tutum olarak görmekteler.

“ Yurt dışı eğitim görüldüğü kadar kolay değil. Yardıma ihtiyaç duyduğum çok konu var. Öğrenci işlerinde ki yardımsever davranışlar burada ki işlemlerimi kolaylıkla çözmeme yardımcı oldu...” (BÖ1)

“ İlk geldiğimde arkadaşlarım biraz mesafeli davranıyordu. İlerleyen günlerde bu mesafeyi çok samimi davranışlar aldı. Sınıfım kalabalık olmadığı için herkesle aram iyi diyebilirim. Arkadaşlarım her konu da yardımcı oluyorlar.” (KÖ5)

“ Vize işlemlerimle ilgili sorunlar yaşıyorum. Bu konu ile ilgili bazen derslerime gecikme ya da gelememe durumum oluyor. Bunu konular ile ilgili bazı hocalarım anlayış gösteriyor. Sınav tarihinde değişikliği benim de katılımımı düşünerek düzenliyor” (MÖ2)

4.3. Olumsuz Tutumlar

Katılımcılar ev sahibi toplumunun öğrencilere yönelik ayrımcılık ve ırk ayrımı davranışlarını olumsuz tutum olarak görmekteler.

“Okuduğum üniversitenin yabancı öğrencilere karşı ayrı bir bakış açısı var. Aralarında hep bir dedikodu ve ayrımcılık var. Bu beni çok rahatsız ediyor. İçlerinden bazıları ise tutumlarında çok yardım sever ve anlayışlı. Bu yüzden arkadaşlık yaptığım öğrenciler beni aralarına kabul edenlerdendir...” (KÖ4)

“Çoğunlukla iyi fakat bazıları bizleri yürüyen kasa olarak görüyor. Bu da bizleri çok çok üzüyor...” (MÖ5)

Hissediyorum. Farklıyız evet tutumlarında en azından bunları belli etmemeleri gerekir diye düşünüyorum. En fazla da ırk ayrımı yapıldığını söyleyebilirim...” (BÖ4)

5. Balkan Ülkelerinde Yükseköğrenim Gören Türk Öğrencilerinin Eğitimden ve Eğitim Aldıkları Ülkelerin Genel Durumundan Memnuniyetleri

Araştırmada öğrencilere eğitim kalitesini genel olarak nasıl buldukları sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin büyük bölümü eğitimden memnun olmadığını ifade etmiştir. Eğitimden memnun olmama nedenleri Avrupa standartlarına göre eğitim kalitesinin düşük olması, yeterli düzeyde öğrenme gerçekleşmemesi, eğitim ortamları, kaynaklar, sınav sistemi ve stajlar gibi konularda memnuniyetsizlikleri gerekçe olarak gösterilmiştir.

“Avrupa standartlarına göre düşük, beklentilerime göre ise çok daha düşük. Kayıt yaparken bir uluslararası üniversite de eğitim alacağım için kendimi çok şanslı hissediyordum. Şimdilik amacımız sadece bitirip buradan gitmek...” (MÖ4)

“Okuduğum üniversitenin eğitim kalitesi memnun edici ya da iyi diyebilirim. Benden daha önce gelen öğrencilerde benimle aynı fikirdeler. Zorlanıyoruz ama aynı anda çok şeyi farklı bakış açılarıyla öğreniyoruz...” (BÖ5)

“Eğitim kalitesini sıfır buluyorum. Üç yıldır ne öğrendiğimi sorarsanız hiçbir şey diyebilirim. Önce dersler, sonra ders konuları, kitap sorunu ve hocaların tavırları... Daha da devam edebilirim. Ortam, şartlar, sınav sistemi, staj dönemi hepsi birbirinden bağımsız ve eğitimden eser yok...” (KÖ2).

Öğrencilere ‘Balkan ülkelerinde eğitim almayı diğer Türk öğrencilere tavsiye eder misiniz?’ diye sorulmuştur. Öğrencilerin görüşlerine göre Kosova ve Kuzey Makedonya da eğitim gören öğrencilerin memnuniyetsizliklerinden dolayı almış oldukları eğitimi tavsiye etmedikleri görülmektedir. Bosna da eğitimin ucuz ve sakin oluşundan memnun kalan öğrencilerde eğitimleri ile ilgili tavsiye de buldukları görülmektedir. Balkanlarda eğitim almanın tavsiye edilmesi konusunda ekonomik ve kültürel nedenler öne çıkarılmıştır. Buna mukabil tavsiye etmeyen öğrenciler ise denklik konusundaki belirsizlikleri öne sürmüştür.

“ Maddiyat olarak oldukça ucuz oluşu ve ülkemize benzer oluşu nedeni ile tavsiye edebilerim. Ancak iyi bir akademik bilgiyi üniversiteden kazanamayacaklarını belirtmek isterim Denklik konusunda da bir belirsizlik olmasını kişi ya da kişilere aktarırım...” (KÖ1)

“Tavsiye ediyorum. Hem yurtdışında olup hem hayatı öğrenmek açısından burası çok iyi bir fırsat diğer Balkan ülkelerine göre. Ayrıca daha ucuz ve daha sakin sessiz...” (BÖ3)

“Hayır tavsiye etmem. Akıllı olup, çok çalışıp kendi ülkemizde üniversite kazanmaya çalışsınlar. Yıllarını boşa harcamasınlar...” (MÖ5)

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Balkan ülkelerinde yükseköğrenim gören Türk öğrencilerin eğitim deneyimlerini incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada elde edilen veriler, öğrencilerin büyük bir kısmının birbirine benzer yaşadıkları memnuniyetsizlikler ve memnun kaldıkları nedenler olarak ifade edilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmelerde öğrencilerin toplumsal, kültürel ve eğitim temelli yaşadıkları deneyimleri ile ilgili düşünceleri alınarak, konuya ait geniş çaplı bilgiler elde edilmiştir.

Uluslararası öğrenci hareketliliği adı altında Balkan ülkelerinde yükseköğrenim gören Türk öğrencilerin bölüm tercihleri ile ilgili görüşlerinde bölümlerin yetersiz olduğu ifade edilmiştir. Eğitim dili İngilizce olan bölümlerin artırılması gerekçesinin altını çizen öğrenciler kontenjanların bu sebepten dolayı boş kaldığını ifade etmekte. Özellikle Balkan ülkelerinde dil sorunun yaşandığı ve her ülkenin bölüm çeşitliliğinde dünya dili İngilizce olan bölümlere yer verilmediği anlatılırken, eğitim dilinin İngilizce olabilmesi için çalışmaların başlatılması gerekliliği tavsiye edilmiştir.

Balkan ülkelerinde yükseköğrenim gören Türk öğrencilerin, yükseköğretim seçimlerinde etkili olan faktörler ile ilgili görüşlerinde Balkan ülkelerine göre birbirlerine benzer cevaplar alınmıştır. İfadeler kapsamında eğitim ücreti, eğitim masrafları, eğitim dili, vize işlemleri, akrabalık ilişkileri, yaşam standartları, üniversitenin uluslararası diplomaya sahip olması gibi faktörler sıralanmıştır. Bu faktörlerin etkili olduğunu düşündüğümüzde, uluslararası öğrenci hareketliliğini artırmak bağlamında ülkelerin öğrenci politikalarını gözden geçirmesi gerekir. Her ülke öğrenci hareketliliği politikalarının önemle üzerinde durmalıdır. Eğitim kalitesinde artış, özgün modellere sahip olma, dünya çapında marka haline dönüşme gibi bazı olguları geliştirmeden öğrenci hareketliliği politikasının geliştiremeyeceği söylenebilir. Bu yüzden her ülkenin öğrenci hareketliliği politikalarını gözden geçirmesi ve yenilikler doğrultusunda etkili stratejiler geliştirmesi gereklidir. Bu yeni gelişmeler doğrultusunda etkili stratejiler bağlamında yabancı dilde eğitim dilinin İngilizce olması için de çaba harcanmasının gerekliliği unutulmamalıdır. Foster ve Carver (2018), Levent ve Karaevli (2013), Seeber, Meoli ve Cattaneo (2018), Şimşek ve Bakır (2016) tarafından yapılan araştırmalarda benzer şekilde sonuçlar ve önerilerde bulunulmuştur. Komotar (2018) tarafından yapılan çalışmada ise uluslararasılaşmaya ve yükseköğretimin kalite güvencesine gösterilen dikkatin artması, uluslararası hale getirilmesi, birbirine bağlı ilişkilerin güçlendirilmesi, ülkeler arası karşılaştırma yapılmadan her ülkenin kültürel özellikleri bağlamında öğrenci hareketliliği politikalarının değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Türk öğrencilerin Balkan ülkelerinde yükseköğretim deneyimlerinde; eğitimdeki farklılıklar, zorluklar, sorunlar ve en önemlisi de başarıyı etkileyen nedenler üzerine görüşler bildirilmiştir. Öğrenciler; eğitim derslerinin seçimin de, hocalara göre paylaşım yapıldığını ve öğrencilerin fikirlerinin alınmadığını ifade etmekte.

Öğrenciler bu uygulamanın düşünme ve karar verme hakkına yönelik bir haksızlık olduğunu ifade etmekte. Dolayısıyla uygulama ile ilgili düzenlemelerin yapılması ve öğrencilerin seçmeli ders hakkını kullanmalarını sağlayabilme gerekliliği tavsiye edilmektedir. Yurt dışında yükseköğrenim gören Türk öğrenciler yabancı ülkelerde eğitim gören her öğrenci gibi belirli zorluklarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Çeşitli maddi ve manevi zorluklarla karşılaştıklarını bildiren öğrenciler bu zorlukları aşmak için desteğe ihtiyaçlarının bulunduğunu ancak buldukları ülkelerde bu destek konusunda yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda kitap sorununu vurgulayarak, kimlik işlemleri ve aile özlemini de ekleyerek zorluk ve sorunlara gerekçe gösterilmiştir. Kitap sorununun çözülebilir nitelikte olduğuna vurgu yapan öğrenciler, ilgililerin bu konuya destek olmasını ve sorunun çözülebilir nitelik taşıdığını belirtmişlerdir. Kitap sorununun fotokopi çekmek yerine toplu sipariş ve kargo ile anlaşmalar sağlanarak bu sorunun çözülebilir boyutuna ulaştırılabileceği düşünülmektedir. Başarıyı etkileyen faktörler olarak çalışma alanlarının yetersizliği, ders hocasının davranışları ve proje tasarımı materyal eksikliğinden söz edilmektedir. Dolayısıyla, uluslararası öğrenci hareketliliğinin devam etmesi ve artışı için, öğrenci ihtiyaçları ve başarısını etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi yeni bir düzenlemenin yapılması tavsiye edilmektedir. Yurt dışında eğitim ve uluslararası öğrenci deneyimleri ile ilgili yapılan bir araştırmada çalışmamız ile benzer nitelikler taşıyan sonuçlar elde edilmiştir. Yurtdışı zorluk ve sorunları değerlendirilmiş ve öneriler geliştirilmiştir (Osmanlı, 2018; Yılmaz, 2018). Türk öğrencilerin Balkan ülkelerinde kültürel farklılık ve ev sahibi toplumun öğrencilere yönelik tutumları ile ilgili görüşlerinde; Türk kültürüne benzerlik ve ortak tarih paylaşımından dolayı çok fazla kültürel farklılık hissetmediklerini ve bu yüzden ev sahibi toplumunun olumlu bir tutum sergilediğini ifade etmekte. Yardımseverlik, anlayış ve samimiyet davranışları olumlu tutumlara, ırk ayrımcılığı da olumsuz tutuma örnek gösterilmektedir. Uluslararası öğrenci hareketliliği ile ilgili çalışmalarda kültürel farklılık hissetmeyen öğrencilerin daha başarılı olduğu ifade edilmiştir (Duru ve Poyrazoğlu, 2007; Yeh ve Inose, 2003).

Türk öğrencilere; Balkanlarda yükseköğrenim eğitim kalitesini genel olarak nasıl buldukları sorusu yöneltildiğinde, eğitimden memnun olmadıkları ifade edilmiştir. Memnuniyetsizliklerini; Avrupa standartlarına göre eğitim kalitesinin düşük olması, öğrenmenin gerçekleşmemesi, eğitim ortamları, sınav sistemi ve stajlar gerekçe olarak gösterilmiştir. Kosova ve Kuzey Makedonya da eğitim gören öğrenciler memnuniyetsizliklerinden dolayı almış oldukları eğitimi diğer Türk öğrencilerine de tavsiye etmediklerini ifade etmekte. Başka Türk öğrencilere buldukları ülkelerde eğitim almayı tavsiye etme durumlarına bakıldığında Kosova ve Kuzey Makedonya gibi ülkelerde okuyan Türk öğrenciler tarafından tavsiye etmediklerini belirtirken Bosna Hersek'te okuyan öğrencilerin tavsiye ettikleri görülmüştür. Yağcı ve vd. (2007) yurtdışında yükseköğrenim gören öğrencilerin memnuniyet düzeyleri üzerine gerçekleştirildiği araştırmasında çalışmamızla benzer sonuçlar elde etmiştir.

Balkan ülkelerinde eğitim gören Türk öğrencilerin deneyimleri ile ilgili yapılan bu çalışmada aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Uluslararası öğrenci hareketliliğini ve yurtdışı öğrenci memnuniyetini artırmak için bölümlerde daha fazla seçenek, kontenjan sayısında düzenlemelerin yapılması öğrencilerin Balkan ülkelerinde eğitim alma tercihlerine olumlu etki edebilir.
- Türk öğrencilerin Balkan ülkelerinde eğitim süreçlerinde yaşadıkları sorunlar değerlendirilerek çözümler üretilmelidir.
- Türk öğrencilerin Balkan ülkelerine ait dil becerilerini geliştirip buldukları ortama uyum sağlayana kadar hem akademik hem de sosyal olarak desteklenmelidir.
- Türk öğrenci ve yerli öğrencilerin kaynaşmasını sağlayacak sosyal etkinliklerin düzenlenmesi öğrenciler arası kaynaşmalarına katkı sağlayacaktır.
- Denklik, vize işlemlerinde öğrencilere kolaylık sağlamak faktörlerin değerini düşürecektir.
- Özellikle yükseköğrenim gören öğrencilere devlet tarafından burs verilmesi, öğrencilerin hem okuyup hem de aynı anda özel sektörde çalışma gerekliliğini azaltacak ve öğrencinin daha yüksek performans sağlamasına etki edecektir.

Kaynakça

- Akkutay, E. A. (2017). Yükseköğretimde küreselleşme ve yansımaları. *JRES*, 4(1), 1-16.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 292-303.
- Aslan, B., Jacobs, D. B. (2014). Erasmus öğrenci hareketliliği: Ankara Üniversitesi değişim öğrencilerinin görüşlerine göre bazı iyi uygulamalar. *Journal of Education and Future*, 5, 57-72.
- Becker, R., Kolster, R. (2012). International student recruitment; policies and development in selected countries. *Netherlands Organisation For International Cooperation In Higher Education*, 13.
- Bein, M. A. R., Noel, R. ve Ragot, L. (2012). The determinants of international mobility of students. *CESifo Working Paper*, 3848.
- Berg, B. L. (2000). *Qualitative research methods for the social sciences*. Needham Heights, MA: A Pearson Education Company.
- Bryla, P., Ciabiada, B. (2015). Obstacles to international student mobility: The case of Poland. *Trends Journal of Sciences Research*, 1(1), 12-16.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E. Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cevher, E. (2016). Yükseköğretimde uluslararası öğrenci hareketliliği ve memnuniyeti. *International Journal of Euroasia Social Sciences*, 7(22), 337-447.
- Chan, WW., Dinmock, C. (2008). The internationalism of universities: Globalist, internationalist and translocalist models. *Journal of Research in International Education*, 7(2), 184-204.
- Choudaha, R., Chang, Li. (2012). Trends in international students mobility. *World Education News & Reviews*, 25(2).

- Creswell, J.V. (2017). *Eğitim araştırmaları nicel ve nitel araştırmalarının planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi* (H. Ekşi, Çev.). İstanbul: Edam.
- Cropley, A. J. (2019). *Qualitative research methods: A practice-oriented introduction for students of psychology and education*. Riga, Latvia: Zinātne.
- Çöllü, F., Öztürk, E. (2009), Türk Cumhuriyetleri, Türk ve akraba topluluklarından Türkiye'ye yükseköğrenim görmek amacıyla gelen öğrencilerin uyum ve iletişim sorunları (Konya Selçuk üniversitesi örneği). *Journal of Azerbaijani Studies*, 12(1), 223-239.
- Deardorff, D. K. (2006). Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. *Journal of Studies in International Education*, 10 (3), 241-266
- Duru, E., Poyrazlı, S. (2007). Personality dimensions, psychosocial-demographic variables and English language competency in predicting level of acculturative stress among Turkish international students. *International Journal of Stress Management*, 14(1), 99-100.
- EEİK (2012). *Uluslararası yükseköğretim ve Türkiye'nin konumu, eğitim ekonomisi iş konseyi raporu*. İstanbul
- Erdoğan, A. (2014). Türkiye'de yükseköğretimin gündemi için politika önerisi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 4(1), 1-17.
- Güçlü, N. (1996). Yabancı öğrencilerin uyum problemleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 101-110.
- Foster, M., Carver, M. (2018). Explicit and implicit internationalisation: Exploring perspectives on internationalisation in a business school with a revised internationalisation of the curriculum toolkit. *The International Journal of Management Education*, 16, 143-153.
- Hayden, Mc., Thompson, J. ve Williams, G. (2003). Student perceptions of international education: A comparison by course of study undertaken. *Journal of Research International Education*, 2(2), 205-232.
- Kahanec, M., Králiková. (2011). Pulls of international students mobility. *IZA Discussion Paper*, 6233.
- Kayani, F., Ahmed, M. ve Şah, M. (2015). International students mobility: A case of Pakistan. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*, 9(2), 447-460.
- Knight, J. (1994). Internationalization: Elements and checkpoints. Research Monograph no:7, Ottawa, Canada: Canadian Bureau for International Education.
- Knight, J. (2012). Student mobility and internationalization: trends and tribulations. *Research in Comparative and International Education*, 7(1), 20-33.
- Kethüda, Ö. (2016). Türkiye'deki uluslararası öğrenci hareketliliği üzerine bir araştırma. *Yükseköğretim Dergisi*, 5(3), 147-161.
- Komotar, M. H. (2018). Quality assurance of internationalisation and internationalisation of quality assurance in Slovenia and Dutch higher education, *European Journal of Higher Education*, 8(4), 415-434.
- Levent, F., Karaevli, Ö. (2013). Uluslararası öğrencilerin eğitime yönelik politikalar ve Türkiye için öneriler. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 38, 97-117.
- Li, M., Bray, M. (2007). Cross-border flows of students for higher education: Push-pull factors and motivations of mainland Chinese students in Hong Kong and Macau. *Higher Education*, 53(6), 791-818.
- Macready, C., Tucker, C. (2011). *Who goes where and why? An overview and analysis of global education mobility*. New York: Institute of International Education.
- McCarthy, E. E., Sen, A. K. ve Fox Garrity, B. (2012). Factors that influence Canadian student' choice of higher education institutions in the United States. *Business Education & Accreditation*, 4(2), 177-182.
- Mukherjee, S., Chanda, R. (2012). Indian student mobility to selected European countries-an overview. *IIM Bangalore Research Paper*, 365.
- Oberg, K. (1960). Cultural shock: Adjustment to new cultural environments. *Practical Anthropology*, 7(4), 177-182.

- OECD (2013). Education at a Glance. Paris: OECD Publications.
- OECD (2018). Education at a Glance. Paris: OECD Publications.
- Olçay Arkalı, G., Nasır, V. A. (2016). Yükseköğretimde uluslararasılaşma: En çok öğrenci alan ülkeler ve Türkiye perspektifinden 1999-2013 yıllarına bakış. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 6(3), 288-297.
- Osmanlı, Ü. (2018). Uluslararası öğrencilerin sosyal adaptasyonuna yönelik bir araştırma: LAÜ örneği. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 49-74.
- Özçetin, S. (2013) Yükseköğretim gören uluslararası öğrencilerin sosyal uyumlarını etkileyen etmenler. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özer, M. (2012). Türkiye'de uluslararası öğrenciler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. 2(1),10-13.
- Özlük, E., Doğan, F., Işıklar, Z.E. ve Özlük, D. (2019). Yükseköğretimdeki uluslararası öğrencilerin Türkiye imajı: Selçuk üniversitesi örneği. *Sosyal Akademik Araştırmalar Dergisi*, 38, 2148-3043.
- Özoğlu, M., Gür, S. B. ve Coşkun, İ. (2012). *Küresel eğilimler ışığında Türkiye'de uluslararası öğrenciler*. Ankara: SETA.
- Pirliyev, N. (2010). Yapısal eşitlik modelleri ile yabancı uyruklu öğrencilerin uyumu üzerine bir analiz (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Sadık, E. (2017) Küreselleşme sürecinde uluslararası öğrenci hareketliliğinin sorunları: Türkiye'deki Kosovalı öğrenciler örneği. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Sargut, S. (2001). *Kültürlerarası farklılaşma ve yönetim*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Seeber, M., Meoli, M. ve Cattaneo, M. (2018). How do European higher education institutions internationalize? *Studies in Higher Education*.
- Şahin, M. (1999) Lojistik regresyon ve biyolojik alanlarda kullanımı. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kahramanmaraş S. Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Şimşek, M. (2006). *Beşeri sermaye ve beyin göçü kapsamında Türkiye: Karşılaştırmalı bir analiz*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Şimşek, B., Bakır, S. (2016). Uluslararası öğrenci hareketliliği ve Atatürk üniversitesinin uluslararasılaşma süreci. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*.
- Soderqvist, M. (2002). *Internationalisation and its management at higher education institutions: Applying conceptual, content and discourse analysis*. Helsinki: Helsinki School of Economics
- Soliman, S., Anchor, K. ve Taylor, D. (2018). The international strategies of universities: deliberate or emergent?. *Studies in Higher Education*, 44(8), 1413-1424.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2015). Yükseköğretimin uluslararasılaşması çerçevesinde Türk üniversitelerinin uluslararası öğrenciler için çekim merkezi haline getirilmesi: Araştırma Proje Raporu. Ankara.
- Townsend, P., Poh, H. J. (2008). An exploratory study of international students studying and living in a regional area. *Journal of Marketing For Higher Education*, 18(2), 37- 41.
- UNESCO (1999-2012). Unesco Institute Statics. 12 Mart 2020 tarihinde <http://uis.unesco.org/en/uis-student-flow> adresinden erişildi.
- UIS. (2014). Unesco Institute for Statistics. 18 Mart 2020 tarihinde <http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/international-student-flow-viz.aspx> adresinden erişildi.
- UIS (2016). Global Flow of Tertiary-Level Students. 18 Mart 2020 tarihinde <http://uis.unesco.org/en/uis-student-flow> adresinden erişildi.
- Ünal, M., Özdemir, M. Ç. (2011). Avrupa Birliği öğrenci öğrenim hareketliliği programının bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6 (2),153-182.

- Varghese, N.V. (2008). Globalization of higher education and cross-border student mobility, *International Institute of Educational Planning*.
- Yağcı, E., Ekinci, C. E., Burgaz, B., Kelecioğlu, H. ve Ergene, T. (2007). Yurt dışına giden Hacettepe üniversitesi Erasmus öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 229-239.
- Yeh, C. J., Inose, M. (2003). International student's reported English fluency, social support satisfaction and social connectedness as predictors of acculturative stress. *Counselling Psychology Quarterly*, 16(1), 15-28.
- Yemini, M. (2015). Internationalisation discourse hits the tipping point: A new definition is needed. *Perspectives: Policy and Practice in Higher Education*, 19(1), 19-22.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, D. V. (2018). Yurtdışında eğitim: Bir Türk üniversitesinde uluslararası öğrenci deneyimleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 8 (1), 23-32.
- Zheng, P. (2014). Antecedents to international student inflows to UK higher education: A comparative analysis. *Journal of Business Research*, 67(2), 136–143.